

Activiteitenverslag

2019

KENNISCENTRUM

**IMMATERIEEL
ERFGOED**

NEDERLAND

IMMATERIEEL ERFGOED IS EEN WERKWOORD

IMMATERIEEL ERFGOED

Met immaterieel erfgoed bedoelen wij cultuuruitingen, vaak geworteld in een ver verleden, die door gemeenschappen worden beleefd als waardevol erfgoed en hen een gevoel van identiteit en continuïteit geven en van betekenis zijn voor de hedendaagse samenleving. Immaterieel erfgoed wordt steeds opnieuw vormgegeven in samenhang met maatschappelijke veranderingen en in interactie met de sociale omgeving. Het is dynamisch, levend erfgoed. Elementen ervan kunnen dus veranderen.

In 2019 werd de Straatexploitatie van Draaiorgels bijgeschreven in de Inventaris Immaterieel Erfgoed Nederland.

We werken aan een missie

1 maart 2020 — Met de afronding van het jaar 2019 heeft Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland driekwart van het Activiteitenplan 2017-2020 voltooid. Dit plan (en daarmee de activiteitenperiode) kreeg als missie: *Verbreding, Verdieping en Verbinding van Immaterieel Erfgoed*. In de afgelopen jaren hebben we daar nog een vierde V aan toegevoegd: *Versterking*.

Verbreding is onze missie op het gebied van erfgoedzorg. We streven naar een breder overzicht van vormen van immaterieel erfgoed in Nederland, zowel op het gebied van de beoefening als op het gebied van de borging. Waar we ons in de eerste jaren na 2012 sterk richtten op de bottom-up aanpak (kenmerkend voor het 2003 UNESCO Verdrag), zijn we de laatste jaren voor het Netwerk actiever het land in getrokken om te werken aan meer diversiteit. Dit wordt langzaam aan ook zichtbaarder in de Inventaris, maar het blijft ons uitgangspunt dat gemeenschappen zelf de verantwoordelijkheid houden hoe zij met hun immaterieel erfgoed naar buiten willen treden en of zij zich dus ook voor de Inventaris (met als belangrijk kenmerk de borging) willen aanmelden. *Verbreding* betekent ook het werken aan een breder aantal taken op het gebied van borging. Daarom ook de missie tot *Versterking*. In dit Activiteitenverslag geven we onder het kopje Helpdesk aan hoe divers de aandachtspunten zijn. Ook op de IE-dagen werkten wij aan versterking van de erfgoedgemeenschappen. Het werd treffend verwoord in de titel van de IE-dag van voorjaar 2019: *Immaterieel Erfgoed is een werkwoord*.

Verdieping is onze missie op het gebied van kennisontwikkeling ten behoeve van een betere borging van immaterieel erfgoed. In het 2003 UNESCO Verdrag wordt dit genoemd: “*kennisontwikkeling, met het oog op doeltreffende bescherming van het immaterieel cultureel erfgoed*”. UNESCO zag destijds dat veel immaterieel erfgoed en de kennis ervan verloren ging in de snel globaliserende wereld. Het verdrag kwam tot stand in antwoord op “*processen van mondialisering en sociale transformatie*” die “*voorwaarden scheppen voor een hernieuwde dialoog tussen gemeenschappen*”. Het Kenniscentrum wil met zijn onderzoek bijdragen aan meer kennis van, inzicht in en reflectie op (het borgen van) immaterieel erfgoed in Nederland. Deze kennis werd

ook in 2019 gedeeld in conferenties en publicaties. Via in 2020 te ontwikkelen methodieken willen wij deze kennis beschikbaar stellen aan, allereerst, de erfgoedgemeenschappen die zijn verbonden aan de Inventaris, maar ook aan overheden, landelijke erfgoedorganisaties, e.d. Wij deelden die kennis afgelopen jaar ook al binnen onderwijsinstellingen als de Universiteit Utrecht, Erasmus Universiteit en de Reinwardt Academie. In 2019 werd overleg gestart met de ErfgoedAcademie om komende jaren ook via dit instituut een bredere spreiding van de verworven kennis te verkrijgen.

Verbinding is een belangrijk uitgangspunt voor de huidige beleidsperiode. Ons streven was en is om immaterieel erfgoed meer in beeld te krijgen binnen de erfgoedsector door als Kenniscentrum actiever op te treden in tal van netwerken en samenwerkingsverbanden. Daarnaast streven we, mede door de Kennisagenda 2017-2020, naar raakvlakken met het toeristische en sociale domein. We stimuleren ook de immaterieel erfgoedgemeenschappen om zelf ook meer van dergelijke verbindingen aan te gaan. Het afgelopen jaar zagen we hiervan de uitwerking: overheden, maatschappelijke organisaties en het bedrijfsleven ondersteunen in toenemende mate de voordracht van immaterieel erfgoed voor de Inventaris. Ook stellen we vast dat immaterieel erfgoed een steeds nadrukkelijker plaats inneemt binnen gemeentelijk, provinciaal en landelijk cultuurbeleid.

In dit Activiteitenverslag willen we laten zien hoe in 2019 aan die missie *Verbreding, Verdieping en Verbinding van Immaterieel Erfgoed* is gewerkt. We hebben afgelopen jaar flinke stappen voorwaarts gemaakt. De koers is goed ingezet. De horizon in zicht. Ik heb er alle vertrouwen in dat we die eind 2020 zullen hebben bereikt. In de tussentijd dient een nieuwe horizon zich aan voor de periode 2021-2024, hetgeen ons tot nieuwe missies aanmoedigt. Met het Activiteitenverslag willen we daarom niet alleen terugblikken, maar ook al vooruitkijken naar de komende jaren. Dit doen wij met als kernwoord *Borging 2.0*.

Namens het team van Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland
— Leo Adriaanse, directeur

Netwerk, Inventaris en Register

Het Netwerk Immaterieel Erfgoed geeft een breed overzicht van beoefening van immaterieel erfgoed in Nederland en de Inventaris Immaterieel Erfgoed Nederland toont de actieve borging ervan. Ze zijn in te zien via de website www.immaterieelerfgoed.nl.

Op 31 december 2019 waren er 159 uitingen van immaterieel erfgoed bijgeschreven in de Inventaris, een toename van elf ten opzichte van 31 december 2018 (148).

Op 31 december waren 159 uitingen van immaterieel erfgoed bijgeschreven in de Inventaris

In 2019 werd São João Baptista Rotterdam bijgeschreven in de Inventaris Immaterieel Erfgoed Nederland. Dit is de Kaapverdiaanse versie van het Sint Janfeest.

<<< In 2019 werd ook Pride Amsterdam bijgeschreven in de Inventaris Immaterieel Erfgoed Nederland, na afluop van de Pride Walk.

De meeste bijschrijvingen zijn gerangschikt binnen de domeinen *Festiviteiten & Rituelen* en *Traditioneel Vakmanschap/Ambachten*. Dit immaterieel erfgoed kan rekenen op een aanzienlijk draagvlak en trekt veel publiek. De elf bijschrijvingen betroffen: Straatexploitatie van draaiorgels, Pride Amsterdam, 4 & 5 mei, Handschrift, Gregoriaanse zang door In Honorem Dei, Slipjacht, De herdenking en viering van Leidens Ontzet in 1574, Decoratieve schildertechnieken, Verhalen vertellen, São João Baptista Rotterdam en Jan Klaassen en de poppenkast op de Dam. Vertegenwoordigers van de betreffende erfgoedgemeenschappen volgden voorafgaand een cursus Erfgoedzorg (drie bijeenkomsten) en stelden vervolgens een eigen borgingsplan op.

In 2019 werden er bovendien 50 nieuwe uitingen van immaterieel erfgoed aangemeld voor het Netwerk (deze lijst alleen betreft nu 139 uitingen; een aantal is doorgegaan naar de Inventaris). Op 31 december 2019 waren in

het Netwerk, inclusief de Inventaris, 298 uitingen van immaterieel erfgoed opgenomen. Indien deze lijn zich in de komende jaren voortzet, zal het Netwerk, inclusief Inventaris, in de volgende beleidsperiode uitgroeien naar zo'n 500 vormen van immaterieel erfgoed in Nederland. Het Kenniscentrum zal in 2020 verkennen hoe in de jaren 2021-2024 het beste ondersteuning verleend kan worden aan Netwerk en Inventaris. Eind 2019 werd ook een toevoeging gedaan aan het Register van Inspirerende Voorbeelden van Borging: de Corsokoepel, een samenwerkingsverband tussen bloemen- en fruitcorso's in Nederland. De vijf stappen die de Corsokoepel heeft gevolgd om te komen tot oprichting van het samenwerkingsverband en de methodiek voor die samenwerking (eveneens in vijf stappen) kunnen als inspirerend voorbeeld dienen voor andere vormen van immaterieel erfgoed, die ook een (landelijke) samenwerking op willen zetten.

Deelnemers aan de IE-dagen doen veel kennis en inspiratie op

2003 UNESCO CONVENTIE

Het UNESCO Verdrag inzake de Bescherming van Immaterieel Cultureel Erfgoed uit 2003 is een internationaal cultureel verdrag dat in 2012 door Nederland is bekrachtigd. Doelstelling van het verdrag is borging van (toekomst geven aan) immaterieel cultureel erfgoed, het waarborgen van onderling respect voor dit erfgoed, het verhogen van het bewustzijn van het belang van immaterieel erfgoed en op internationaal niveau onderlinge samenwerking en bijstand.

Beoefenaars van immaterieel erfgoed hebben in dit verdrag een centrale rol. Het gaat er niet om wat erfgoedprofessionals belangrijk vinden, of van uitzonderlijke waarde, of typisch Nederlands. Het gaat erom dat er een groep mensen is die zich bewust en actief inzet om hun immaterieel erfgoed levend te houden en voort te zetten. Zij dragen zelf het immaterieel erfgoed voor de landelijke Inventaris, die hoort bij dit Verdrag voor en geven daarmee aan dat zij zich zullen inzetten voor borging van dit erfgoed. Bijschrijving in de Inventaris Immaterieel Erfgoed Nederland is een teken van deze borging.

In het UNESCO Verdrag wordt immaterieel erfgoed onderverdeeld in vijf domeinen:

1. Spreken, zingen en vertellen;
2. Uitvoerende kunsten;
3. Festiviteiten en rituelen;
4. Kennis en gebruiken rondom natuur en universum;
5. Traditioneel vakmanschap/ambachten.

IE-dagen en provinciale informatiedagen

Op 13 april organiseerde het Kenniscentrum de eerste IE-dag van 2019 in het Observantenklooster in Amersfoort. Thema van deze bijeenkomst was *Immaterieel erfgoed is een werkwoord*. Er waren 122 deelnemers. De tweede IE-dag vond op 2 november plaats in het Nederlands Openluchtmuseum in Arnhem. Thema van deze bijeenkomst was *De Gemene Deler*. Hier waren 80 deelnemers. De programma's voor beide IE-dagen werden afgestemd op de behoeften van erfgoedgemeenschappen en na afloop geëvalueerd. Uit de respons blijkt dat deelnemers veel kennis en inspiratie opdoen, maar ook de onderlinge uitwisseling tussen de verschillende erfgoedgemeenschappen van groot belang is.

Het Kenniscentrum is in 2018 een samenwerking gestart met provinciale erfgoedhuizen voor het beleggen van provinciale informatiedagen. Belangrijk doel van deze dagen is de uitbreiding van het Netwerk Immaterieel Erfgoed. Daarnaast het verhogen van kennis rondom immaterieel erfgoed bij de provinciale organisaties. Op 28 juni vond de *Studiedag Immaterieel Erfgoed in Zuid-Holland* (i.s.m. Erfgoedhuis Zuid-Holland)

<<< Deelnemers aan de *Studiedag Immaterieel Erfgoed* in Zuid-Holland stemden tijdens de IE-kwis over vormen van immaterieel erfgoed.

Tijdens de landelijke IE-dag in Arnhem werkten de aanwezige erfgoedgemeenschappen aan *De Gemene Deler* en ontstonden er verrassende samenwerkingen.

plaats in het Historisch Stadhuis en Zilvermuseum in Schoonhoven. Er waren 65 deelnemers. En op 11 december vond de *Inspiratieavond Immaterieel Erfgoed in Brabant* (i.s.m. Erfgoed Brabant) plaats in het Textielmuseum in Tilburg. Er waren 35 deelnemers. Na de provinciale informatiedagen melden zich altijd weer nieuwe erfgoedgemeenschappen bij het Netwerk aan.

In het kader van de in 2018 met de Koninklijke Nederlandse Munt gestarte serie IE-penningen werd op 29 oktober in het Joods Historisch Museum in Amsterdam een penning van het Ambacht van Diamantbewerker (in 2013 bijgeschreven in de Inventaris Immaterieel Erfgoed Nederland) gepresenteerd. De penning werd in drie varianten geslagen. Een Cu/Ni penning in een oplage van 2.500 exemplaren,

een Sterling zilveren variant met een échte diamant in een oplage van 50 exemplaren en zeer exclusieve gouden penning met eveneens een échte diamant in een oplage van 10 exemplaren. De penning bleek een enorm succes want reeds binnen enkele uren nadat de verkoop gestart was waren alle drie de varianten uitverkocht. Dit benadrukte nog eens het eigentijds belang van dit ambacht.

De Provincie Overijssel draagt bij aan verbreding en versterking. Welke Provincie volgt?

Provincie Overijssel

Sinds 2015 draagt de Provincie Overijssel financieel bij aan verbreding en versterking van het immaterieel erfgoed in deze provincie. In 2019 ging een nieuwe tweejarige projectperiode van start (2019-2020). Die richtte zich op 'Verbreding': uitbreiding van Netwerk en Inventaris met nieuwe vormen van immaterieel erf-

In 2019 werd de Sallandse Bottermarkt in Raalte bijgeschreven in de Inventaris Immaterieel Erfgoed Nederland. Hier wordt een variëteit aan ambachtelijke producten, zoals kruudmoes, krentenweggen, boter, kant, klompen en manden vervaardigd en verkocht.

<<< Tijdens de *Dag van de Overijsselse Molenaars* kregen deze in de Palstrokmolen van het Nederlands Openluchtmuseum uitleg over publieksbegeleiding.

goed in Overijssel. En 'Versterking': op 26 mei werd een Inspiratiedag voor Overijsselse molenaars belegd in het Nederlands Openluchtmuseum om met de molenaars aldaar ervaringen te delen rond publiekswerking op en rond de molen. Eveneens Versterking: documentairemaakster Wendy van Wilgenburg maakte twee korte films over ambachten: één over vier textiele ambachten verbonden aan de Bottermarkt in Raalte en één over een traditionele schaapherder in Overijssel. En nogmaals Versterking: op 22 november werd gestart met het AmbachtenLab *Klompenmaken* in de Museumfabriek in

De wet- en regelgeving omtrent evenementen is enorm divers en uitgebreid. Willem Westerman (De Regelaar) zal hierover in 2020 een training verzorgen.

Kortebaandraverij Stompwijk trekt jaarlijks veel publiek. >>>
Dit evenement staat onder druk door wijziging van de Wet op de Kansspelen.

Enschede, met vijf deelnemers waaronder twee beroepsmatige klompenmakers uit Overijssel. In 2020 zullen nog twee Labs volgen.

Vanaf het Cultuurcongres Overijssel, op 28 november in Enschede, is een projectmedewerker aan het werk om de wensen en behoeften van IE-gemeenschappen in Overijssel met betrekking tot het cultuurbeleid 2021-2024 in kaart te brengen. Voorjaar 2020 zal het Kenniscentrum een advies hierover uitbrengen naar de Provincie Overijssel.

Helpdesk

Jaarlijks wordt het Kenniscentrum door diverse erfgoedgemeenschappen benaderd met informatie- en ondersteuningsvragen. De meeste informatievragen konden per telefoon en mail worden beantwoord. Specifieke ondersteuningsvragen in 2019 betroffen:

- Het Gilde van Traditionele Schaapherders gaf aan dat het voortbestaan van hun immaterieel erfgoed zeer en acuut bedreigd wordt, onder meer i.v.m. nieuwe aanbestedingsregels. Hierop is het Kenniscentrum in gesprek gegaan met zowel herders als de Provincie Gelderland om te onderzoeken op welke manier de Provincie kan bijdragen aan de borging van het immaterieel erfgoed 'Schaapherder met traditionele landschaaprasen'.
- De Bond van Kortebaandraverijen in Nederland nam contact op met het Kenniscentrum in verband met een verandering in de Wet op de Kansspelen, waardoor

de inkomsten van de meeste kortebaandraverijen in Nederland dermate in de problemen dreigen te komen dat hun voortbestaan in het gedrang komt. Het Kenniscentrum woonde een bijeenkomst hierover bij en adviseerde inzake een oplossing.

- De ambachtswrouw van 'Plateelschilderen in Gouda' vroeg hulp bij het opzetten van een Netwerk Ambachten waarin ambachtsmensen samenwerken in de aanpak van een aantal gemeenschappelijke knelpunten en borgingsactiviteiten. Het Kenniscentrum inventariseerde de behoefte en ondersteunt in de opzet van een dergelijk netwerk.
- Diverse immaterieel erfgoedgemeenschappen met erfgoed dat in de openbare ruimte plaatsvindt hebben problemen met het aanvragen van vergunningen en toenemende wet- en regelgeving. Het Kenniscentrum vroeg in 2018 aan Willem Westerman van bureau De

De helpdesk ontvangt diverse vragen over aanbestedingsregels, wetswijzigingen, verzekeringen et cetera

Regelaar om knelpunten te inventariseren. In 2019 werd gewerkt aan de opzet van een cursus op maat, die in 2020 wordt gegeven. Hierbij hoort ook een strippenkaartsysteem, waarbij erfgoedgemeenschappen met specifieke vragen gebruik kunnen maken van ondersteuning door De Regelaar.

- De organisaties voor Vreugdevuren in Scheveningen

1. Paasvuur Espelo (online via website en Youtube te zien);
2. Zomercarnaval Rotterdam (online via website en Youtube te zien);
3. Woonwagencultuur (online via website en Youtube te zien);
4. Chanoeka (online via website en Youtube te zien);
5. 4 & 5 mei (komt in mei 2020 online).

Het Vreugedevuur Scheveningen kreeg in de Nieuwjaarsnacht van 2019 te maken met een grote vonkenregen. Verzekering van dit evenement is daardoor niet meer mogelijk.

De Amsterdamse Filmstichting maakte in 2019 verschillende minidocumentaires, onder andere van de Woonwagencultuur. Piet van Assendorp vertelt over deze manier van wonen en leven.

namen contact op met het Kenniscentrum inzake de (on)mogelijkheden voor verzekering van deze evenementen. Het Kenniscentrum heeft voorgesteld om begin 2020 aan tafel te gaan met deze organisaties om te spreken over toekomstmogelijkheden voor dit soort immaterieel erfgoed.

- De Strontweek in Workum gaf aan ondersteuning te willen. Vanuit het ministerie van LNV wordt de Strontweek als visserij-activiteit aangemerkt en niet gezien als immaterieel erfgoed. Hierdoor kan men niet door gaan met de traditionele vistechieken die onderdeel vormen van de Strontweek. In 2020 zal dit een vervolg krijgen.

Digitalisering

In 2019 werd de in 2016 gestarte reeks van minidocumentaires over immaterieel erfgoed weer met een aantal films uitgebreid. Aan de Amsterdamse Film Stichting werd opdracht verstrekt voor het maken van een vijftal filmdocumentaires over de kracht van immaterieel erfgoed binnen een erfgoedgemeenschappen (alle vormen van immaterieel erfgoed uit de Inventaris):

Daarnaast werd aan documentairemaakster Wendy van Wilgenburg opdracht gegeven voor het vastleggen van enkele ambachtelijke vaardigheden uit de Inventaris Immaterieel Erfgoed Nederland. Naast de hiervoor reeds genoemde ambachtelijke filmdocumentaires over textiele ambachten in Raalte en over de traditionele schaaпsherder (Overijssel) betrof dit ook het breien van Grolsche Wanten. Deze filmdocumentaires komen in de loop van 2020 online.

In november 2019 werd gestart met het digitaal documenteren van beeldmateriaal, behorend bij de Inventaris Immaterieel Erfgoed Nederland middels Elvis, het digital asset management systeem van het Nederlands Openluchtmuseum. Deze digitalisering

In 2019 werd gestart met een Beeldbank Immaterieel Erfgoed

zal medio mei 2020 worden voltooid. Het is een eerste aanzet tot het samenstellen van een omvangrijkere Beeldbank Immaterieel Erfgoed bij het Kenniscentrum. Voor zichtbaarheid, bruikbaarheid en houdbaarheid hiervan zullen de netwerkprincipes van de Nationale Strategie Digitaal Erfgoed worden toegepast.

#ditook?! - bewustwording en educatie

Belangrijk onderdeel van de uitvoering van het 2003 UNESCO Verdrag is werken aan bewustwording. Immaterieel erfgoed is van en voor iedereen. Of zoals de minister van OCW, Ingrid van Engelshoven, in juni 2019 bij haar uitgangspunten voor het cultuurstelstel in de periode 2021-2024 aangaf: "Immaterieel erfgoed

Bewustwordings campagne #ditook?! ging online

beleven mensen met elkaar. Het omvat gebruiken, feesten en ambachten die we door willen geven aan volgende generaties. Dat verbindt."

Op 21 oktober ging in dit kader de campagne #ditook?! van start, in zes maandelijks rondes waarin op deze bewustmaking wordt ingezet via korte filmpjes op Facebook en Instagram, met doorverwijzing naar een landingspagina op immaterieelerfgoed.nl. De filmpjes werden in iedere ronde door ruim 100.000 mensen

LILIAN
HET OPTUIGEN VAN DE KOPRO BEKI HEB IK VAN MIJN
OVERGROOTMOEDER GELEERD. DE MOOIE OPGETUIGDE
KOPEREN BEKKEN MET GESTEVEN HOOFDDOEKEN ERIN,
BRENGT VROLIJKHEID, BLIJDSCHAP EN FLEURIGHEID.

MIRANDA
CORSO IS EEN SOORT SOCIAAL CEMENT. HET BRENGT
MENSEN SAMEN. WIJ BOUWEN ELK JAAR MET DE HELE
BUURTSCHAP EEN GROTE CORSOWAGEN. JONG EN OUD
SAMEN, IK WIL HET NIET MISSEN. NOG GEEN DAG.

bekeken. Bezoek aan de website liep van 1.750 in de eerste ronde tot 7.000 in de laatste ronde op.

Ook werden, met financiële steun van het Familie Heersink Fonds, de voorbereidingen gestart van het project *IE Spotten*, een digitale ontsluiting van immaterieel erfgoed op locatie, met onder meer een pilot project in Velp. Naar verwachting zal de eerste presentatie van dit project in het tweede kwartaal van 2020 plaatsvinden.

Eveneens werd in het kader van de bewustwordingscampagne op 24 september tijdens de UNESCO Scholendag een verkenning op de rol van het immaterieel erfgoed in het onderwijs (met name het nieuwe onderwijscurriculum) gestart. Aan de workshops op 24 september namen 70 schoolleiders, docenten en leerlingen deel. Samen met het Landelijk Kennisinstituut Cultuureducatie Amateurkunst en de Nederlandse UNESCO Commissie wordt een vervolg uitgewerkt en in 2020 gepresenteerd.

KENNISCENTRUM IMMATERIEEL ERFGOED NEDERLAND

Het Kenniscentrum is een zelfstandig onderdeel van het Nederlands Openluchtmuseum en werkt sinds 2012 aan de implementatie en uitvoering van het UNESCO Verdrag inzake de Bescherming van Immaterieel Cultureel Erfgoed. Daarvoor was het werkzaam onder de naam Nederlands Centrum voor Volkscultuur. Het Kenniscentrum stelt zich ten doel om inzicht te bieden in wat immaterieel erfgoed behelst, immaterieel erfgoed te presenteren, promoten en toegankelijk te maken, de betekenis van immaterieel erfgoed voor de samenleving onder de aandacht te brengen, om de sector te stimuleren en professionaliseren, om de participatie eraan te bevorderen en om de kennis erover te vergroten. De primaire taken zijn onderverdeeld binnen de werkerreinen Erfgoedzorg en Kennisontwikkeling. Erfgoedzorg is gericht op het inzichtelijk maken en borgen van immaterieel erfgoed. Belangrijk instrument hierbij is de Inventaris Immaterieel Erfgoed Nederland. Kennisontwikkeling heeft als doel kennisverdieping ten behoeve van de praktijk van borging van immaterieel erfgoed. Daarvoor is de Kennisagenda 2017-2020 ontwikkeld.

Naast Nederland stelt het Kenniscentrum ook diensten beschikbaar voor de openbare lichamen Bonaire, Saba en Sint Eustatius.

Uitwerking/verkenning/implementatie van 2003 UNESCO Verdrag in Nederlands Caribisch gebied

Op 9 februari werd tijdens een Vierlandenoverleg in Willemstad (Curaçao) door de vier ministers voor cultuur van het Koninkrijk een intentieverklaring ondertekend met betrekking tot verdere samenwerking in implementatie van het 2003 UNESCO Verdrag binnen (het Caribisch deel van) het Koninkrijk. Het Kenniscentrum heeft hiervoor input geleverd. In aansluiting hierop trad het Kenniscentrum toe tot een werkgroep ter voorbereiding van een samenwerkingsovereenkomst bij een volgend Vierlandenoverleg in november in Den Haag. Doel van deze overeenkomst is om structureler kennis en ervaringen uit te wisselen rond borging van immaterieel erfgoed en over lopende projecten. Centrale rol hierin vervult het Dutch Caribbean ICH Committee (DCICHC). Tevens zou tijdens dit overleg een concept aan de ministers worden voorgelegd voor een gemeenschappelijke procedure voor nominaties vanuit het Koninkrijk bij UNESCO, die tot op heden ontbreekt. Het Kenniscentrum gaf hiertoe, op vraag van de Werkgroep Vierlandenoverleg in september opdracht aan een jurist. Begin oktober was het concept beschikbaar. Helaas bleek de voorbereidingstijd op het ministerie te kort voor behandeling tijdens het Vierlandenoverleg. De bespreking hiervan is

Structureler kennis en ervaringen uitwisselen rond borging van immaterieel erfgoed

nu verplaatst naar 2020. Wel is er in Den Haag een bijeenkomst geweest met UNESCO-collega's (tevens DCICHC-leden) uit Sint Maarten, Curaçao en Aruba. Door deze opschorting liep ook een geplande capacity building training vertraging op. Deze is uitgesteld naar begin 2020.

Er is veel tijd gestoken in contact en uitwisseling met Caribisch Nederland. Met Bonaire verloopt dat goed. Helaas verloopt het stroef met Saba en Sint Eustatius, mede door het vertrek van een lid van het DCICHC, waarvoor enige tijd geen opvolger was.

AmbachtenLab

In 2018 startte het Kenniscentrum in het Nederlands Openluchtmuseum met de ontwikkeling van het AmbachtenLab. Hierin werken ambachtsmensen, vormgevers en studenten gedurende vijf tot acht wekelijkse ontmoetingen samen in een kleinschalig workshop-/denktankmodel aan innovatie van een ambacht. In een AmbachtenLab worden de verschillende schakels van het productieproces bijeen gebracht voor kennisoverdracht, maar ook voor inspiratie en om met elkaar

In het AmbachtenLab Papierscheppen stimuleert beeldend kunstenaar Sabine Zwikker ambachtsman Leo Hoegen om papier te scheppen uit nieuwe grondstoffen. >>>

Ambachtsman Erno Korpershoek laat bij aanvang van het AmbachtenLab textielontwerper Mieke van den Hout kennismaken met Fries Houtsnijwerk.

Na de pilot Labs werd de methodiek van het AmbachtenLab uitgewerkt in een Handboek

innovatieve ideeën te ontwikkelen en uit te werken. Kruisbestuiving vanuit verschillende invalshoeken leidt daarbij hopelijk tot nieuwe toepassingen van de ambachtelijke vaardigheden. Musea spelen een belangrijke rol bij een AmbachtenLab. Als facilitator. Zij tonen daarmee hun maatschappelijke rol. In 2019 werden drie Labs afgerond die in 2018 waren gestart: *Papierknipkunst*, *Fries houtsnijwerk* en *Papier-scheppen*. Met de deelnemers van alle vier pilot

Vormgeefster/illustratrice Marieke Meijer gaat op een innovatieve manier aan de slag met het ambacht Papierknipkunst.

In maart werden de resultaten van de vier pilot Labs >>> tentoongesteld in het Nederlands Openluchtmuseum. Hier enkele resultaten van het AmbachtenLab Fries Houtsnijwerk.

Downloaden via immaterieelerfgoed.nl/ambachtenlab

Labs (inclusief het AmbachtenLab *Stoelenmatten* uit 2018) op 13 maart een evaluatiebespreking gehouden, met aansluitend een presentatie van de resultaten in de Entreehal van het Nederlands Openluchtmuseum, waar 100 mensen bij aanwezig waren. Ook werd de methodiek van het AmbachtenLab gepresenteerd tijdens

een IMP conferentie in Aubusson, Frankrijk (100 deelnemers), waarin de rol van musea bij borging van ambachten centraal stond. Na de vier pilot Labs werd de methodiek van het AmbachtenLab nader uitgewerkt in een Handboek, dat begin juli werd verstuurd naar zo'n tien ambachtgerelateerde musea in Nederland, die inmiddels belangstelling hadden getoond voor het AmbachtenLab. Ook werden gesprekken gevoerd met het Fonds voor Cultuurparticipatie over financiering van Labs in deze musea.

Op 22 november startte een AmbachtenLab *Klommenmaken* in de Museumfabriek in Enschede, met vijf deelnemers. Ook werden concrete afspraken gemaakt voor vervolgstappen met het Fries Museum in Leeuwarden, Nationaal Glasmuseum in Leerdam, Zuiderzeemuseum in Enkhuizen en Museum Gouda.

Ook droeg het Kenniscentrum bij aan de totstandkoming van de *Open Oproep tot eigentijds gebruik van ambachten*, middels gelijkwaardige samenwerking tussen ambachtlieden en ontwerpers, van het Stimuleringsfonds Creatieve Industrie en het Mondriaan Fonds.

Kennisagenda 2017-2020

In november 2018 presenteerde het Kenniscentrum de Kennisagenda 2017-2020, met als titel *Immaterieel Erfgoed als proeftuin van een mondialiserende samenleving*.

Deze Kennisagenda bevat vijf onderzoekslijnen:

1. *Controversieel Immaterieel Erfgoed*
2. *Immaterieel Erfgoed & Superdiversiteit*
3. *Immaterieel Erfgoed & Jongerenculturen*
4. *Immaterieel & Materieel Erfgoed*
5. *Immaterieel Erfgoed & Toerisme*.

Met de Kennisagenda wordt ingespeeld op actuele vragen en uitdagingen die leven in de praktijk van immaterieel erfgoedgemeenschappen en in de jaren 2016-2017 bij de erfgoedgemeenschappen zijn geïnventariseerd. Het Kenniscentrum probeert via elke onderzoekslijn kennis te vergaren en hand-

vatten te ontwikkelen als antwoord op de genoemde uitdagingen. De resultaten van de Kennisagenda zullen in november 2020 worden opgeleverd aan, allereerst, de erfgoedgemeenschappen die zijn verbonden aan de Inventaris, maar ook aan overheden, landelijke erfgoedorganisaties, e.d.

1. Controversieel Immaterieel Erfgoed

In de eerste helft van 2019 verrichtte een student van de Radboud Universiteit Nijmegen onderzoek naar methodieken voor te ontwikkelen reflectiemethoden. Er werden twee dialoogtafels belegd: op 14 maart in Molen De Ster in Utrecht (negen deelnemers uit vier erfgoedgemeenschappen) en 25 april in het Wapen van Bunnik

Via elke onderzoekslijn vergaren we kennis en ontwikkelen we borgingsmethodieken

(twaalf deelnemers uit vier erfgoedgemeenschappen). Op locatie werden gesprekken gevoerd met oude en nieuwe Sinterklaas-organisaties (Sint & Pieten Gilde, Sint Piter in Grou, Brielse Maskerade, Ouwe Sunderklaas op Texel, Krampusloop in Rotterdam en de nieuwe Sint in de Amsterdamse Bijlmer), erfgoedgemeenschappen die dierentradities beoefenen (Nederlandse Postduivenhouders Organisatie, Paardenmarkten in Voorschoten en Elst). Via telefoon en mail was contact met de organisaties van de Vreugdevuren in Den Haag en de Werkgroep Behoud Consumentenvuurwerk Nederland. Internationaal werd geparticipeerd in de conferentie *Conflict en Meerstemmigheid* op 26 november 2019 in Antwerpen (150 deelnemers) en de expertmeeting op 19 augustus in het Huis van Alijn in Gent, waar het Kenniscentrum samen met een vertegenwoordiger van het Pijprokersgilde een presentatie verzorgde over het thema *Roken* (twaalf deelnemers).

2. Immaterieel Erfgoed & Superdiversiteit

In het eerste halfjaar werden door bureau Geschiedenis-Lab beleidsmatig de behoeften en uitdagingen in kaart gebracht van borging van het immaterieel erfgoed van de West-Kruiskade in Rotterdam, resulterend in het rapport *Het immaterieel erfgoed van de West-Kruiskade. Hoe om te gaan met immaterieel erfgoed in een superdiverse omgeving* (augustus 2019). In het tweede halfjaar werd gestart met een vergelijkbaar onderzoek in de Arnhemse wijk Malburgen, waarover via een lezing verslag werd gedaan tijdens het ICH-NGO Forum symposium *ICH in Urban Contexts* op 8 december in Bogota, Colombia (90 deelnemers). Dit symposium werd georganiseerd door het Kenniscentrum in samenwerking met de National Heritage Board uit Singapore. Met RAUM in Utrecht werd in december een derde onderzoek gestart in de Utrechtse wijk Leidsche Rijn. Op 12 november werd met en in Rozet Arnhem de expertmeeting *Culturele Makelaars* belegd, toegespitst op de rol van culturele makelaars in een superdiverse omgeving (twaalf deelnemers). Op 18 november organiseerden Kenniscentrum

Op 11 oktober belegden we de conferentie *Immaterieel Erfgoed Verzamelen* in de LocHal in Tilburg. Er namen 130 museum- en archiefmedewerkers uit Nederland en België aan deel.

In 2019 werd onderzoek gestart naar drie jongerenculturen

en Fonds voor Cultuurparticipatie de expertmeeting *Immaterieel Erfgoed in een stedelijke context* in het Nederlands Openluchtmuseum in Arnhem (25 deelnemers).

3. Immaterieel Erfgoed & Jongerenculturen

Vanaf juni werd binnen deze lijn onderzoek gestart naar drie jongerenculturen:

1. *Gamen*, waarvoor in juli veldonderzoek werd gedaan tijdens het evenement CampZone in Veghel;
2. *Scouting*, waarvoor in de maanden september - november zes interviews op locatie werden gehouden;
3. *Fruitcorso Tiel*, waarvoor in augustus en september zeven interviews werden gehouden op de bouwlocatie in Tiel en tijdens het Fruitcorso op 21 september.

Op 28 november werd een expertmeeting *Immaterieel Erfgoed & Jongerenculturen* gehouden in Theater De Berekuil in Utrecht (25 deelnemers).

4. Immaterieel & Materieel Erfgoed

Als onderdeel van de sublijn *Immaterieel Erfgoed & Musea* werd op 22 maart een expertmeeting (Nederland Openluchtmuseum, 16 deelnemers) en op 11 oktober een conferentie (LocHal Tilburg, 130 deelnemers, i.s.m. de Werkplaats immaterieel erfgoed uit Vlaanderen) belegd over het thema *Immaterieel Erfgoed Verzamelen*. In het kader van de sublijn *Immaterieel Erfgoed & de Ruimtelijke Omgeving* werd een enquête afgenomen onder erfgoedgemeenschappen, verbonden aan de Inventaris Immaterieel Erfgoed Nederland en werd een dialoogtafel georganiseerd op de IE dag van 13 april met een 25-tal van de geënquêteerde gemeenschappen. Daarnaast werd bijgedragen aan de beleidsdiscussie *Immaterieel & Materieel Erfgoed* van de gemeente Amsterdam (De Bazel, Amsterdam, 35 deelnemers).

5. Immaterieel Erfgoed & Toerisme

In het kader van deze onderzoekslijn werd een gelijknamig netwerk opgezet, waarin de Universiteiten uit Utrecht en Nijmegen en de Universities of Applied Sciences uit Deventer, Groningen, Rotterdam, Vlissingen, Maastricht en Breda participeren. Met de hogescholen werd verkennend onderzoek gedaan in de provincies Noord- en Zuid-Holland, Utrecht, Noord-Brabant, Limburg en Overijssel, waarin een selectie van 20 erfgoedgemeenschappen intensief werd bevraagd, alsmede de mogelijkheden voor beleid werden verkend. Er waren netwerkbijeenkomsten bij Saxion Hogeschool

De IMP-conferentie richtte zich op beleid ten aanzien van musea en immaterieel erfgoed

in Deventer (5 april, tien deelnemers) en bij Hogeschool Inholland in Rotterdam (26 september, twaalf deelnemers) met de betrokken hogeschooldocenten. Daarnaast werd in augustus onderzoek gedaan in Den Haag naar de mogelijkheden van etnisch toerisme met betrekking tot immaterieel erfgoed in een superdiverse omgeving, waarover het Kenniscentrum op 31 oktober een lezing verzorgde tijdens een internationaal symposium in Singapore over *ICH in Cities: Multiculturalism, Social Cohesion and Sustainability* (200 deelnemers). Verslaglegging van en publicaties bij alle conferenties, expertmeetings, e.d. zijn te downloaden op onze website www.immaterieelerfgoed.nl.

Intangible cultural heritage & Museums Project (IMP)

Doel van het IMP is om musea attent te maken op immaterieel erfgoed en te activeren met dit erfgoed aan de slag te gaan. Dit gebeurde door het organiseren van vijf internationale conferenties en expertmeetings in de periode 2017-2019, die telkens een specifiek thema op het gebied van immaterieel erfgoed en musea belichten, en een slotsymposium in 2020. Samen met partnerorganisaties uit België, Italië, Frankrijk en Zwitserland is het Kenniscentrum een van de dragende organisaties van dit project. In 2019 werden twee conferenties (gevolgd door een expertmeeting) belegd. Op 5 en 6 februari in het Cité internationale de la Tapisserie in Aubusson (Frankrijk), over *ICH, Museums and Innovation*, met onder meer een presentatie van het Kenniscentrum over de methodiek van het AmbachtenLab (100 deelnemers). En op 7 en 8 mei in Hof van Busleyden in Mechelen - België over *Museums and Cultural Policies*, met onder meer een lezing van de plaatsvervangend directeur Erfgoed & Kunsten van het ministerie van OCW over het Nederlandse beleid (60 deelnemers).

BORGING 2.0

Binnen het Kenniscentrum vinden momenteel de voorbereidingen plaats voor de beleidsperiode 2021-2024. Met de voltooiing van de missie 'Verbreiding, Verdieping en Verbinding van Immaterieel Erfgoed' komen nieuwe focuspunten voor de komende jaren naar voren. Hierbij spelen de ontwikkelingen in het landelijk beleid (de beleidsbrieven 'Erfgoed telt - de betekenis van erfgoed voor de samenleving' uit 2018 en 'Cultuur in een open samenleving' uit 2019 en de paragraaf Immaterieel Erfgoed in de 'Uitgangspunten nieuw cultuurstelsel 2021-2024', eveneens uit 2019), de verkenning op de implementatie van het Verdrag van Faro in Nederland in de jaren 2020-2022 en vanuit UNESCO/de Verenigde Naties de duurzame ontwikkelingsdoelstellingen een belangrijke rol. Ook werd in juni 2019 een enquête uitgezet onder (op dat moment) de 148 erfgoedgemeenschappen, verbonden aan de Inventaris Immaterieel Erfgoed Nederland. We ontvingen respons van 98 gemeenschappen (66%). Onder de titel 'Borging 2.0' zijn een aantal uitgangspunten voor de volgende beleidsperiode geformuleerd:

- 1. Immaterieel Erfgoed toont de diversiteit van onze samenleving.** We gaan door met de uitbreiding en verbreding van de Inventaris Immaterieel Erfgoed Nederland en zetten daar omheen een nieuwe bewustwordingscampagne op;
- 2. Immaterieel Erfgoed kent geen grenzen.** We richten ons nog meer op internationale uitwisseling van immaterieel erfgoed, onder meer naar aanleiding van de nominaties voor de internationale lijst van UNESCO;
- 3. Immaterieel Erfgoed draagt bij aan de Agenda 2030.** We zetten onze kennisdoelen in op duurzaamheid.

Het beleid voor 2021-2024 wordt beschreven in een Activiteitenplan dat gelijktijdig met de oplevering van de Kennisagenda 2017-2024 op 6 november 2020 wordt gepresenteerd.

Corsocultuur en Zomercarnaval worden voorgedragen

Internationale betrekkingen

Nederlandse nominaties

Elk jaar inventariseert het Kenniscentrum de ambities bij immaterieel erfgoedgemeenschappen verbonden aan de Inventaris Immaterieel Erfgoed Nederland voor nominatie voor één van de UNESCO Lijsten binnen het 2003 Verdrag. In 2019 lieten 35 erfgoedgemeenschappen weten dat zij die ambitie hebben. Het Kenniscentrum stelde een rapport op voor de Raad voor Cultuur, met handreikingen en overwegingen en een overzicht van de erfgoedgemeenschappen. Daarnaast werden door het Dutch Caribbean ICH Committee vanuit het Caribisch gebied vier vormen van immaterieel erfgoed genoemd, die in de komende jaren mogelijk kunnen worden voorgedragen. Op 27 september werd het rapport naar de Raad voor Cultuur verstuurd. De Raad bracht op 6 december advies uit aan de minister. Begin 2020 berichtte de minister aan de Tweede Kamer dat zij in 2020 de Corsocultuur in Nederland voor de Representatieve Lijst van Immaterieel Cultureel Erfgoed van de Mensheid wil voordragen en in 2021 Zomercarnaval Rotterdam. Voor de eerste voordracht startte het Kenniscentrum eind 2019 met de voorbereidende activiteiten.

Verkenning Gedeeld Cultureel Erfgoed

Onderdeel van het internationaal cultuurbeleid van Nederland is sinds een aantal jaren het programma *Gedeeld Cultureel Erfgoed* (GCE). Op verzoek van het ministerie van OCW zal het Kenniscentrum in 2020 een verkenning uitvoeren naar de positie van immaterieel erfgoed binnen dit programma. Er werd in september 2019 reeds gestart met een quick scan bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, het Nationaal Archief en Dutch Culture. Vervolgens werd in oktober een oproep uitgezet naar gespecialiseerde bureaus, waar twaalf bureaus op reageerden. In december werd Cultural Motion geselecteerd als bureau dat in 2020 de verkenning gaat uitvoeren. Naast deskresearch, gericht op de elf focuslanden van het GCE-programma zullen gerichte verkenningen worden uitgevoerd in India, Suriname en Zuid-Afrika. Op basis van de uitkomsten van het onderzoek wordt in 2020 een voorstel voor de periode 2021-2024 ingediend bij het ministerie.

Zomercarnaval Rotterdam en Corsocultuur in Nederland weerspiegelen volgens minister Ingrid van Engelshoven beide de culturele diversiteit in Nederland.

Zoek de dialoog bij omstreden tradities

Adviesfuncties

In het kader van de accreditatie van het 2003 UNESCO Verdrag vervult het Kenniscentrum structurele adviesfuncties voor het Intergouvernementeel Comité dat dit Verdrag aanstuurt en waarvan Nederland sinds 2019 deel uitmaakt. Voor de vergadering van het comité in Bogota (Colombia) in december, werd advies uitgebracht over de internationale voordrachten die Nederland tijdens de vergadering moest beoordelen. Het Kenniscentrum was ook in 2019 actief in het ICH-NGO Forum (onder meer als organisator van het symposium *ICH in Urban Contexts* en de Working Group Research) en maakte deel uit van de Expertcommissie van de Vlaamse Inventaris Immaterieel Cultureel Erfgoed.

Fellowship Intangible Heritage Studies en andere wetenschappelijke bijdragen

Samenwerking met universiteiten en onderzoeksinstituten staat hoog in het vaandel bij het Kenniscentrum. In dat verband is er sinds 2017 structurele samenwerking met de Universiteit Utrecht, met de detachering van het afdelingshoofd Kennisontwikkeling als onderzoeker *Intangible Heritage Studies* in de Cultural History Department van de universiteit. In het kader van dit fellowship werden in 2019 colleges verzorgd en scripties begeleid.

Verder werden op structurele basis inleidende colleges *Immaterieel Erfgoed* verzorgd aan de Reinwardt Academie en werden incidenteel colleges gegeven voor de Hogeschool Amsterdam.

Het Kenniscentrum was in 2019 trekker van een grootschalige aanvraag in het kader van de Nationale Wetenschaps Agenda, *Cultural Democracy in a Resilient Society - Intangible Heritage from Below as Tangible Game Changer*, en verzorgde daarover op 10 april een pitch in het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis in Amsterdam die door 75 mensen werd bijgewoond. In het consortium voor deze aanvraag werd samengewerkt met meerdere universiteiten en maatschappelijke partners. Helaas werd de aanvraag uiteindelijk niet gehonoreerd door de Nederlandse organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek.

De samenwerking tussen het Kenniscentrum en het Meertens Instituut vond in 2019 vooral plaats vanuit de gemeenschappelijke medewerker en richtte zich met name op de onderzoekslijn *Immaterieel & Materieel Erfgoed*.

Media

Gelijk bij de start van het jaar 2019 kwam immaterieel erfgoed al stevig in het nieuws naar aanleiding van de vonkenregen bij het Vreugdevuur Scheveningen en de nadelige gevolgen van het afsteken van consumenten-vuurwerk op een aantal locaties in Nederland. Nadat de kruiddampen enigszins waren opgetrokken heeft het Kenniscentrum een verklaring afgegeven over immaterieel erfgoed in discussie: *“Vreugdevuren stemmen in de*

media niet altijd tot vreugde”. En op 20 maart plaatste het Kenniscentrum zelf een artikel in dagblad Trouw: *“Zoek de dialoog bij omstreden tradities”*. Ons betoog daarin was dat voorstanders van omstreden tradities best bereid zijn tot verandering, maar niet graag (politiek) bevoogd willen worden.

Later in het jaar mochten met name enkele netwerkaanmeldingen als 'De fietscultuur in Nederland' en 'Broodje kaascultuur' rekenen op veel aandacht in de media. Maar ook 'verdwijnende' vormen van immaterieel erfgoed, zoals (dorps)kermessen en de draaiorgelcultuur, kregen volop aandacht. En uiteraard de bijschrijvingen in de Inventaris Immaterieel Erfgoed Nederland, zoals 'Pride Amsterdam' en 'Schrijven met de hand'. In totaal werden de trefwoorden die het Kenniscentrum hanteert voor vermelding in de media ruim 2400 keer geregistreerd. Omgerekend bedroeg de mediawaarde bijna 4 miljoen euro.

Het aantal volgers via de sociale media steeg afgelopen jaar gestaag. Het overzicht per 31 december was: Facebook 1200 (+200), Instagram 900 (+200), Twitter 570 (+70) en Youtube 170 (+70). Er werden in 2019 zes digitale Nieuwsbrieven uitgegeven. Het aantal abonnees per 31 december bedroeg 472 (+92).

Organisatie en financiële verantwoording over 2019

Het medewerkersbestand van het Kenniscentrum breidde zich ook in 2019 weer uit tot twaalf medewerkers. Met het oog op de steeds omvangrijkere taken op het gebied van Erfgoedzorg is de verwachting dat deze groei komende jaren nog enigszins zal doorzetten. Daarnaast waren er enkele wisselingen, zowel binnen het team Erfgoedzorg, binnen het team Kennisontwikkeling als binnen het officemanagement. Voor een overzicht van alle medewerkers, zie achterin dit Activiteitenverslag.

Het team van het Kenniscentrum als geheel kwam in 2019 zeswekelijks bijeen. Het stafoverleg (directeur en twee afdelingshoofden) vond driewekelijks plaats. Maandelijks vond er overleg plaats tussen directeur en bestuurder. Toezicht vond plaats vanuit de raad van toezicht van de stichting Het Nederlands Openluchtmuseum.

De raad van advies kwam in 2019 drie keer bijeen, waarvan een keer zonder directeur. De raad bracht gevraagd en ongevraagd inhoudelijke adviezen uit naar het Kenniscentrum. Op 9 oktober werden de uitgangspunten voor de nieuwe beleidsperiode (2021-2024) besproken in een gemeenschappelijke bijeenkomst van team, bestuurder en raad van advies. Op 10 oktober werden deze uitgangspunten door de directeur gepresenteerd aan en besproken met de raad van toezicht. De toetsingscommissie voor de Inventaris Immaterieel Erfgoed Nederland kwam in 2019 twee keer bijeen en droeg elf uitingen van immaterieel erfgoed voor bijschrijving in de Inventaris voor bij de bestuurder.

De jaarrekening van Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland wordt sinds 2018 opgenomen in het Jaarverslag van het Nederlands Openluchtmuseum. Voor financiële verantwoording over 2019 wordt daar naar verwezen. Het Jaarverslag 2019 van het Nederlands Openluchtmuseum is te vinden op de website www.openluchtmuseum.nl/over-ons/wie-zijn-wij/bestuur-raad-van-toezicht.

Overzicht van conferenties, expertmeetings, lezingen en presentaties in 2019

- 15 januari: Netwerkbijeenkomst 'Immaterieel Erfgoed & Toerisme' in het Nederlands Openluchtmuseum in Arnhem. Er waren 10 deelnemers.
- 1 februari: lezing in München door Pieter van Rooij. Hij was op 30 januari en 1 februari aanwezig bij de conferentie 'Kulturerbe als Kulturelle Praxis - Kulturerbe in der Beratungspraxis' waar hij uitleg gaf over hoe we in Nederland de Inventaris samenstellen. Er waren 70 toehoorders.
- 5 februari: lezing door Frank Hemeltjen over het AmbachtenLab tijdens de IMP-conferentie in het Cité internationale de la Tapisserie in Aubusson -Frankrijk. Er waren 100 toehoorders.
- 13 februari: start eerste Basistraining Erfgoedzorg (vervolgbijschrijvingen op 13 maart en 7 mei). Er namen drie gemeenschappen aan deel.
- 15 februari: presentatie in Groningen door Leo Adriaanse, bij gelegenheid van de bijschrijving van 'Snert koken' in de Inventaris Immaterieel Erfgoed Nederland. Er waren 100 toehoorders.
- 27 februari: start tweede Basistraining Erfgoedzorg (vervolgbijschrijvingen op 3 april en 8 mei). Er namen vier gemeenschappen aan deel.
- 28 februari: workshop 'Versterk je Immaterieel Erfgoed' door Leo Adriaanse & Pieter van Rooij tijdens het Erfgoedcongres Overijssel in Kampen. Er waren 20 deelnemers.
- 9 maart: presentatie in Museon - Den Haag door Saskia van Oostveen, bij de opening van een Tambù-vitrine in het Museon. Er waren 50 toehoorders.
- 13 maart: evaluatie eerste vier AmbachtenLabs in het Nederlands Openluchtmuseum. Er waren 15 deelnemers. Aansluitend opening tentoonstelling van de eerste vier AmbachtenLabs in de Entreehal van het Nederlands Openluchtmuseum. Er waren 100 toeschouwers.
- 14 maart: dialoogtafel i.h.k.v. 'Controversieel Immaterieel Erfgoed' in Molen De Ster in Utrecht. Er waren 9 deelnemers.
- 22 maart: expertmeeting i.h.k.v. 'Immaterieel & Materieel Erfgoed' in het Nederlands Openluchtmuseum in Arnhem. Er waren 16 deelnemers.

- 24 maart: presentatie in het Nederlands Openluchtmuseum door Saskia van Oostveen, bij de diploma-uitreiking van de Henna Academy. Er waren 40 deelnemers.
- 28 maart: lezing in Amsterdam Museum door Albert van der Zeijden voor Catalaanse museumexperts die geïnformeerd wilden worden hoe Nederland beleidsmatig met immaterieel erfgoed omgaat. Er waren 16 toehoorders.
- 30 maart: presentatie in Brielle door Leo Adriaanse, bij gelegenheid van de bijschrijving van '1 april Viering Brielle' in de Inventaris Immaterieel Erfgoed Nederland. Er waren 50 toehoorders.
- 5 april: Netwerkbijeenkomst 'Immaterieel Erfgoed & Toerisme' in bij Saxion Hogeschool Deventer. Er waren 10 deelnemers.
- 6 april: lezing in Lelystad door Frank Hemeltjen op de jaarvergadering van de Nederlandse Vereniging voor Papierknipkunst. Er waren 85 toehoorders.
- 8 april: lezing Sophie Elpers tijdens bijeenkomst voor beleidsmedewerkers cultuur en erfgoed van de Gemeente Amsterdam in Gebouw De Bazel in Amsterdam. Er waren 25 toehoorders.
- 12 april: lezing in Sint Agatha door Frank Hemeltjen tijdens het symposium van Stichting Heg & Landschap. Hij nam tevens deel als panellid. Er waren 100 toehoorders.
- 12 april: lezing door Albert van der Zeijden in Museum Het Oude Raadhuis op Urk voor 100 toehoorders uit de politiek, het recreatieve bedrijfsleven, erfgoedinstellingen en de erfgoedgemeenschappen op Urk : 'Toerisme als kans en soms ook als bedreiging'.
- 13 april: IE-dag 'Immaterieel Erfgoed is een werkwoord' in De Observant in Amersfoort. Er waren 120 deelnemers.
- 25 april: dialoogtafel i.h.k.v. 'Controversieel Immaterieel Erfgoed' in Het Wapen van Bunnik. Er waren 12 deelnemers.
- 14 mei: college 'Burgerschap, Erfgoed en Identiteit' bij Universiteit Utrecht door Albert van der Zeijden. Er waren 16 toehoorders.
- 26 mei: Inspiratiedag voor Overijsselse Molenaars in het Nederlands Openluchtmuseum in Arnhem (op verzoek van de Provincie Overijssel). Er waren 50 deelnemers.
- 20 juni: deelname Leo Adriaanse aan hoorzitting in de Tweede Kamer in Den Haag over het cultuurbeleid 2021-2024.
- 20 juni: lezing in Groningen door Sophie Elpers tijdens de internationale conferentie 'Religious Heritage in a Diverse Europe. New Directions in Practice, Policy & Scholarship'. Er waren 120 toehoorders. Tevens organisatie van het panel 'Museums, intangible religious heritage and intercultural dialogue: a match made in heaven?' tijdens deze conferentie i.s.m. Museum Het Catharijneconvent. Daarbij waren 30 deelnemers.
- 20 juni: lezing Albert van der Zeijden voor het programma 'Gedeeld Cultureel Erfgoed' tijdens terugkomdag ambassade-medewerkers in Den Haag. Er waren 25 toehoorders.
- 26 juni: start derde Basistraining Erfgoedzorg (vervolgbijeenkomsten op 4 september en 8 oktober). Er namen vier gemeenschappen aan deel.
- 28 juni: 'Studiedag Immaterieel Erfgoed Zuid-Holland' (i.s.m. Erfgoedhuis Zuid-Holland). Er waren 65 deelnemers.
- 1 juli: presentatie 'Immaterieel Erfgoed' bij bijeenkomst van Erfgoed Gelderland in Arnhem over de Regeling Immaterieel Erfgoed van het Fonds voor Cultuurparticipatie. Er waren 40 toehoorders.
- 3 juli: start vierde Basistraining Erfgoedzorg (vervolgbijeenkomsten op 11 september en 9 oktober). Er namen twee gemeenschappen aan deel.
- 10 juli: presentatie in Raalte door Leo Adriaanse, bij gelegenheid van de bijschrijving van de 'Sallandse Bottermarkt' in de Inventaris Immaterieel Erfgoed Nederland. Er waren 200 toehoorders.
- 12 juli: college 'Participatory Approaches to Heritage' door Sophie Elpers en Albert van der Zeijden bij Universiteit Bonn. Er waren 10 toehoorders.
- 27 juli: presentatie in het Vondelpark in Amsterdam door Leo Adriaanse, bij gelegenheid van de bijschrijving van 'Pride Amsterdam' in de Inventaris Immaterieel Erfgoed Nederland. Er waren 10.000 toehoorders.
- 28 juli: presentatie bij Museum Voorschoten door Leo Adriaanse, bij gelegenheid van de bijschrijving van 'Voorschotense Paardendagen' in de Inventaris Immaterieel Erfgoed Nederland. Er waren 150 deelnemers.
- 30 juli: lezing door Albert van der Zeijden tijdens Embassy Culture Days in Den Haag. Er waren 40 toehoorders.
- 15 september: lezing in Sociëteit Bellevue in Tiel door Pieter van Rooij, bij de veiling van de Tielsche kermiskoek. Er waren 40 toehoorders.

- 17 september: lezing door Frank Hemeltjen in Pakhuis de Zwijger in Amsterdam bij het Ambacht in Beeld Symposium 'Craftsmanship, innovation and sustainability'. Er waren 75 toehoorders.
- 19 september: presentatie in Theater Cultura Ede door Leo Adriaanse, bij gelegenheid van de bijschrijving van de 'Buurtspraak Ede en Veldhuizen' in de Inventaris Immaterieel Erfgoed Nederland. Er waren 200 toehoorders.
- 24 september: workshop 'Immaterieel Erfgoed' door team Erfgoedzorg tijdens UNESCO Scholendag in Den Haag. Er waren 70 deelnemers.
- 24 september: Netwerkbijeenkomst 'Immaterieel Erfgoed & Toerisme' bij Hogeschool Inholland in Rotterdam. Er waren 12 deelnemers
- 3 oktober: presentatie in het Van der Werfpark in Leiden door Leo Adriaanse, bij gelegenheid van de bijschrijving van de "Herdenking en Viering van Leidens Ontzet in 1574' in de Inventaris Immaterieel Erfgoed Nederland. Er waren 8.000 toehoorders.
- 4 oktober: presentatie in Museum Speelklok in Utrecht door Leo Adriaanse, bij gelegenheid van de bijschrijving van de 'Straatexploitatie van draaiorgels' in de Inventaris Immaterieel Erfgoed Nederland. Er waren 100 toehoorders.
- 11 oktober: conferentie 'Immaterieel Erfgoed Verzamelen' in de LocHal in Tilburg (i.s.m. Werkplaats immaterieel erfgoed) in het kader van de onderzoekslijn 'Immaterieel & Materieel Erfgoed' uit de Kennisagenda 2017-2020. Er waren 130 deelnemers.
- 31 oktober: lezing 'ICH in Cities: Multiculturalism, Social Cohesion and Sustainability' door Albert van der Zeijden tijdens een internationaal symposium van de National Heritage Board in Singapore. Er waren 200 toehoorders.
- 2 november: IE-dag 'De Gemene Deler' in het Nederlands Openluchtmuseum in Arnhem. Er waren 80 deelnemers.
- 4 november: presentatie 'SIEF's engagement with UNESCO' door Sophie Elpers tijdens symposium van de International Society for Ethnology and Folklore in Marseille. Er waren 10 toehoorders.
- 9 november: presentatie in congrescentrum Het Klooster in Amersfoort door Leo Adriaanse, bij gelegenheid van de bijschrijving van '4 & 5 mei' in de Inventaris Immaterieel Erfgoed Nederland. Er waren 250 toehoorders.
- 14 november: presentatie door Kelly Boender tijdens een informatieavond over het project 'Immaterieel Erfgoed Spotten' in Zaal Odeon de Beemd in Velp. Er waren 25 toehoorders.
- 18 november: expertmeeting 'Immaterieel Erfgoed in een Stedelijke Context' (i.s.m. Fonds voor Cultuurparticipatie) in het Nederlands Openluchtmuseum in Arnhem. Er waren 25 toehoorders.
- 23 november: presentatie door Leo Adriaanse in Hotel Haarhuis in Arnhem, bij gelegenheid van de bijschrijving van 'Handschrift' in de Inventaris Immaterieel Erfgoed Nederland. Er waren 25 toehoorders.
- 25 november: presentatie door Saskia van Oostveen op het Symposium Gedeeld Caribisch Erfgoed in het Museon in Den Haag. Er waren 80 toehoorders.
- 27 november: presentatie door Leo Adriaanse bij de Kazerne Leusden van de Koninklijke Landmacht, bij gelegenheid van de bijschrijving van 'Slipjacht' in de Inventaris Immaterieel Erfgoed Nederland. Er waren 100 toehoorders.
- 28 november: expertmeeting 'Immaterieel Erfgoed & Jongerenculturen' in Theater De Berekuil' in Utrecht. Er waren 25 deelnemers.
- 8 december: lezing van Mark Schep tijdens het ICH-NGO Forum symposium 'ICH in Urban Contexts' in Bogota - Colombia over de onderzoekslijn 'Immaterieel Erfgoed & Superdiversiteit'. Dit symposium werd georganiseerd door het Kenniscentrum in samenwerking met de National Heritage Board uit Singapore. Er waren 90 toehoorders.
- 11 december: Inspiratieavond 'Immaterieel Erfgoed in Brabant' (i.s.m. Erfgoed Brabant) in het Textielmuseum in Tilburg. Er waren 35 deelnemers.

Samenwerkingspartners

- Vaste samenwerkingspartners waren ook in 2019: Nederlandse UNESCO Commissie, Intergouvernementeel Comité van het 2003 UNESCO Verdrag (en de voorbereidende OCW-werkgroep), ICH-NGO Forum, Directie Erfgoed & Kunsten van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Universiteit Utrecht (Erfgoed & Publieksgeschiedenis Lab), Meertens Instituut en het Fonds voor Cultuurparticipatie.
- In de Caribische regio waren de samenwerkingspartners: Dutch Caribbean ICH Committee en de Werkgroep Vierlandenoverleg.
- Op provinciaal niveau waren onze partners in 2019 Erfgoedhuis Zuid-Holland, Erfgoed Gelderland, Erfgoed Brabant en de Provincie Overijssel.

Daarnaast werd in het kader van de Kennisagenda in 2019 samengewerkt met: UNESCO Leerstoel Vrije Universiteit Brussel, Werkplaats immaterieel erfgoed (Vlaanderen), Radboud Universiteit, Rijksuniversiteit Groningen/Campus Fryslân, Vakgroep Geosciences van de Universiteit Utrecht, Hogeschool Inholland, Saxion Hogeschool, Zuyd Hogeschool, NHTV/Breda University of Applied Sciences, HZ University of Applied Sciences, Stenden University of Applied Sciences, Erfgoed Gelderland, ErfgoedAcademie en Landelijk Kennisinstituut Cultuureducatie Amateurkunst. In de NWA-aanvraag werd samengewerkt met de universiteiten van Wageningen, Tilburg, Utrecht en Rotterdam en met Hogeschool Saxion, Erfgoed Gelderland, Stichting Bevordering Maatschappelijke Participatie en het verhalenplatform 'If then is now'.

In het kader van het Intangible cultural heritage & Museums Project werd in 2019 samengewerkt met: Werkplaats immaterieel erfgoed (België), Maison des Cultures du Monde & Centre français du patrimoine culturel immatériel (MCM & CFPCI, Frankrijk), Società Italiana per la Museografia e i beni Demoetnoantropologici (SIMDEA, Italië) en Verband der Museen der Schweiz (Zwitserland). Tevens participeerden de ICOM Internationaal en NEMO in dit project.

Het Kenniscentrum maakte in 2019 deel uit van het Erfgoedplatform van Kunsten 92, de begeleidingscommissie voor de verkenning op het Verdrag van Faro, de focusgroep voor de *Culturele Monitor* van de Boekmanstichting en de redactie van het Nederlands-Vlaamse tijdschrift *Volkskunde - Tijdschrift over de cultuur van het dagelijks leven*. En natuurlijk participeerde het Kenniscentrum in diverse overleggen binnen het Nederlands Openluchtmuseum.

COLOFON

UITGAVE

Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland,
maart 2020

SAMENSTELLING

Leo Adriaanse, Saskia van Oostveen, Lisanne Verbeek
en Albert van der Zeijden

GRAFISCH ONTWERP

Ontwerphaven

MET DANK AAN

Ministerie van OCW, Provincie Overijssel

Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland
maakt onderdeel uit van het Nederlands
Openluchtmuseum
Postbus 649, 6800 AP Arnhem
Hoeflerlaan 4, 6818 SG Arnhem
+31 (0)26 3576 113

info@immaterieelerfgoed.nl

www.immaterieelerfgoed.nl

 Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland

 Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland

 Immaterieel Erfgoed NL #immaterieelerfgoed

 Immaterieel Erfgoed NL @immtrl_erfgoed

Bestuur, medewerkers, toezicht en adviesorganen van Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland, per 31 december 2019

BESTUURDER

- Mr. B. (Teus) Eenkhoorn

MEDEWERKERS

- L.C.M. (Leo) Adriaanse MEd, directeur
- Dr. H.E. (Jet) Bakels (vanaf 15 april), wetenschappelijk medewerker
- D. (Dyonna) Benett BA (tot 15 oktober), adviseur erfgoedzorg
- M. (Marit) Berends MA (tot 1 maart), tijdelijk officemanager
- K. (Kelly) Boender MA (vanaf 1 oktober), adviseur erfgoedzorg
- K. (Karlijn) Bruggeman MA (vanaf 9 december), adviseur erfgoedzorg
- Dr. S.M. (Sophie) Elpers, wetenschappelijk medewerker
- M.J. (Marieke) Helsen MA, MEd (tot 1 maart), wetenschappelijk medewerker
- F. (Frank) Hemeltjen, adviseur erfgoedzorg
- Drs. S. (Saskia) van Oostveen, afdelingshoofd erfgoedzorg
- P.J.J.H.M. (Pieter) van Rooij, adviseur erfgoedzorg
- Dr. M. (Mark) Schep (vanaf 15 april), wetenschappelijk medewerker
- L.B.M. (Lisanne) Verbeek MA (vanaf 1 maart), officemanager
- S. (Susanne) Verburg MA, wetenschappelijk medewerker
- Dr. A.T. (Albert) van der Zeijden, afdelingshoofd kennisontwikkeling

PROJECTMEDEWERKERS

- L. (Linn) Borghuis BA/Cultural Motion (vanaf 19 december), verkenning Gedeeld Immaterieel Cultureel Erfgoed
- F.J.M. (Franjola) van Hellemond BA/erfGOEDprojectmanagement & advies (vanaf 9 november), verkenning Immaterieel Erfgoed Overijssel
- M. (Miranda) van der Lit/Miforyou Styling (vanaf 1 november), opzetten Beeldbank Inventaris Immaterieel Erfgoed Nederland
- Drs. F.T. (Frank) Meijer/Cultural Motion (vanaf 19 december), verkenning Gedeeld Immaterieel Cultureel Erfgoed

RAAD VAN TOEZICHT

- Prof. dr. P. (Paul) Schnabel (voorzitter), bestuurder en toezichthouder bij diverse organisaties, lid Eerste Kamer D66, voormalig directeur Sociaal en Cultureel Planbureau
- Mr. drs. C.O. (Ole) Bijster, voorzitter Nederlands Instituut voor Farmaco Genetisch Onderzoek, bestuurder Babel Holding B.V.
- Drs. C. (Chris) Breedveld, Directeur van het Kabinet van de Koning
- M.H.H. (Marijke) van Haaren-Koopman, wethouder gemeente Berkelland
- Drs. E.M. (Engelhardt) Robbe RA, Chief Quality Officer en lid raad van bestuur Deloitte Nederland
- J.G. (Ineke) Stam, commissaris, toezichthouder en executive coach. Voormalig voorzitter CvB Politieacademie en hoofdcommissaris van politie
- Drs. A.S.M. (Rian) Vreeburg, directeur Hulpverlening ANWB

Onze medewerkers

RAAD VAN ADVIES

- Y. (Yvonne) van der Zee (voorzitter), bestuurder en toezichthouder in erfgoed en Cultuur
- Dr. P.J.M. (Paul) Bastiaansen, voorzitter Corsokoepel Nederland
- Mr. W.B.J. (Wim) Goossens (tot 9 oktober), internationaal bedrijfsjurist, vaartmeester Boxmeerse Vaart
- Dr. H. (Hendrik) Henrichs (vanaf 9 oktober; namens de Toetsingscommissie), emeritus universitair hoofddocent culturele geschiedenis UU
- Drs. M.E.W. (Marielies) Schelhaas, algemeen secretaris Nederlandse UNESCO Commissie
- F. (Frans) Schouten MSc, emeritus universitair docent Tourism Management
- R. (Ruben) Severina (vanaf 13 december), adviseur Gemeente Den Haag, voorzitter Stichting Splika
- A.A. (Arlette) Thys (tot 9 oktober), voormalig ambtenaar van het Vlaamse Ministerie van Cultuur
- Drs. P.J.G.M. (Patrick) Timmermans, directeur-bestuurder Erfgoed Brabant

TOETSINGSCOMMISSIE INVENTARIS IMMATERIEEL ERFGOED NEDERLAND

- F. (Frans) Schouten MSc (voorzitter, tot 20 november), emeritus universitair docent Tourism Management
- Dr. H. (Hendrik) Henrichs (voorzitter, vanaf 9 oktober), emeritus universitair hoofddocent culturele geschiedenis UU
- Drs. M.A. (Marieke) Brugman, beleidscoördinator Nationale UNESCO Commissie Nederland
- Drs. A.H.A.G (Arjen) Kok, senior onderzoeker museale sector bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
- H. (Hanneke) Kramer MA (vanaf 20 november), zelfstandig textielrestaurator en conserveringsadviseur
- Drs. W. (Wim) Manuhutu (vanaf 12 juni), historicus, erfgoeddeskundige en universitair docent VU
- Drs. A.L.Th. (Angelo) Tromp, cultureel ondernemer en fondswerver
- J. (Jorijn) Neyrinck, directeur Werkplaats immaterieel erfgoed (België)
- A. (Anne) Schepers MA (tot 20 november), PhD-kandidaat Universiteit Maastricht, docent NHL Stenden Hogeschool

KLANKBORDGROEP VANUIT DE ERFGOEDGEMEENSCHAPPEN

Geeft reflectie op landelijke en regionale dagen, website, nieuwsbrief, e.d.

- N. (Norbert) van Berckel, Driekoningenzingen Den Bosch
- Drs. P. (Patrick) Cramers, Circuscultuur
- Drs. C.C.N. (Cor) Crans, Cultuur van het pijproken
- B. (Boukje) van Ettöro, Brabantsedag Heeze
- Drs. F. (Frans) Jansen, Kortebaandraverij Stompwijk
- H. (Han) Knol, Corso Vollenhove
- H. (Hans) van Kruchten, Draaksteken Beesel
- F. (Fatima) Oulad Thami, Hennakunst
- Drs. B. (Bram) Poldervaart, Brielse maskerade
- C. (Cees) Pronk, Smeden in Andelst
- Ir. L. (Lex) Roeleveld, Heggenvlechten
- Prof. Dr. B.H. (Bernard Stolte), Groningens Ontzet
- K. (Karel) Willems MSc, Zomercarnaval Rotterdam
- P. (Pauline) Willemse, Diamant bewerken

Marroncultuur. Deze uiting van immaterieel erfgoed werd in 2019 ingezet bij de bewustwordingscampagne #ditook?!

KENNISCENTRUM

**IMMATERIEEL
ERFGOED**

NEDERLAND

www.immaterieelerfgoed.nl

Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland

Bezoekadres: Hoferlaan 4, Arnhem

Postadres: Postbus 649, 6800 AP Arnhem

info@immaterieelerfgoed.nl

telefoon (026) 357 6113

Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland is onderdeel van het Nederlands Openluchtmuseum in Arnhem